

Зоран М. Аврамовић¹
Институт за педагошка истраживања
Београд (Србија)

УДК 316.663:316.344.32(497.11)"1989/..."
316.42(497.11)"1989/..."
Прећледни научни рад
Примљен 09/07/2019
Прихваћен 18/08/2019
doi: [10.5937/socpreg53-22229](https://doi.org/10.5937/socpreg53-22229)

КО ЈЕ ЗАМЕНИО ИНТЕЛЕКТУАЛЦА У ДЕМОКРАТСКОЈ ТРАНЗИЦИЈИ?

Сажетак: У раду се анализирају социјални и политички процеси који су условили радикалну промену улоге интелектуалаца у друштву. Оно што се догађа у западноевропским друштвима са интелектуалцем препознаје се и у земљама тзв. транзиције у које се убраја и Србија: њихова јавна улога је у повлачењу пред другим актерима. С променом значења јавности и јавног добра мења се и појам интелигенције. У раду се указује на јачање јавне улоге политичких странака, учесника у електронским и штампаним комуникацијама, грађанистичким покретима. Новонастајуће околности друштвеног и политичког живота маргинализују некадашњу улогу интелигенције као гласа јавности, као друштвену групу која артикулише интересе и потребе народа и грађана. Заступници јавног добра више нису потребни. У завршном делу анализирају се промене јавне улоге интелигенције у Србији.

Кључне речи: интелигенција, транзиција, политичке странке, медији, грађански покрети, Србија.

Традиционалан појам интелигенције, у социолошкој перспективи, одређује се различито у зависности од истицања њене друштвене атрибутивности или функционалности. Али увек је реч о једној (не)формалној друштвеној групи која ствара, шири, критикује и брани идеје, вредносна опредељења и погледе на друштво и човека. Горње слојеве ове групе чине научници, писци, уметници, филозофи, религиозни мислиоци а доње слојеве – наставници, друштвени коментатори и новинари (Bottomore, 1967).

Високо формално образовање није кључни критеријум за одређивање овог друштвеног слоја. Оно што разликује интелектуалца од стручњака или „неинтелектуалца” тиче се односа према јавним проблемима друштва. Другим речима, интелектуалац располаже знањима о *јавном добру* грађана државе и припадника нације (а све више и глобалног добра). Он није само стручњак већ човек који узима у разматрање *ојшћности* појединачних питања и интереса. Оваква тврдња би била

¹ zoran.a@sezampro.rs

идеализација интелектуалаца. Било је међу њима и оних које Шпенглер именује као „књишке мољце који верују да могу заменити стварност логиком, моћ чињеница апстракцијом“ (Spengler, 1991, str. 206-3).

Највећи оптимиста у погледу друштвене улоге интелектуалаца, свакако је Карл Манхајм. Био је уверен да је „слободнолебећа интелигенција“ идејно-интегративни друштвени чинилац. На поетски начин он тврди да ће интелигенција у „сваком тренутку наћи ону тачку одакле је могућна целокупна оријентација у збивању и што ће бити будан чувар у једној ноћи која би иначе била исувише мрачна“ (Mannheim, 1968, str.131). Проблем који не отвара Манхајм тиче се чињенице да ова ноћ није вечна, мења се, и у последњих неколико деценија у њој налазе место и други припадници друштва. Јавно добро друштва је отворено за све његове припаднике а интелектуалци се појединачно или организовано јављају са својим знањима, вредностима и визијама живота.

У јавном простору се тражи одговор на врсту друштвене рационалности, правде, слободе, мира и рата, инострано-национално. Знање о јавном добру рачуна са знањем о добром (правом) избору између неколико путева решавања друштвених проблема или друштвеног развоја. Међутим, знање о јавним стварима, по правилу, увек садржи знање које је помешано са вредностима и вољно-емотивним чиниоцима, односно ирационалним ставовима. С тог становишта, знање интелигенције може бити квалитетно и неквалитетно (сиромашни појмови и занемаривање чињеница). Та околност отвара питање „епистемолошке одговорности“ интелектуалаца (Savić, 2003).

Научно сазнање је, да подсетимо на Шпенглерову мисао, систематско и као такво односи се на постало. То је каузално знање. Међутим, судбинско разумевање света односи се на осећајност, на оно што настаје у животу а то је правац, нагон, хтење, чежња, покренутост. То је време које је судбина. „Човек *доживљава* судбину и *ијој* каузалитет, логику онога што је постало, по узроцима и последицама” (Spengler, 1991, str. 86-94).

Научник као интелектуалац располаже појмовима о постојећем, стварном друштву. Проучавалац друштва сазнаје само оне друштвене облике који су настали. А јавно добро подразумева и оно што се *очекује*, чему се тежи. Може ли овај тип интелектуалаца да нам каже како да живимо? Макс Вебер има одречан одговор. Научно знање не даје одговор на питање како треба да уредимо наше животе? Нема научник знања којим ће рећи шта да чинимо у животу? Смисао нашег постојања обликује се из више животних извора. Ко ће нам рећи како да уредимо наше животе? Како уверити људе да им неко други жели добро? Вебер тврди да на та питања одговарају пророк, демагог или спаситељ (Weber, 2006). Научник није пророк ни демагог. Сазнавалац друштва, не треба (или: не може) да даје одговоре како треба да уредимо друштво и како да делујемо.

Вебер је заправо оспорио традиционалну улогу интелектуалаца (научника, уметника) који просвећује, шири погледе народу. Тврдња да су интелектуалци одговорни за одбрану универзалних вредности, „да стварају вредности и осмишљавају своје време“ (Marković, 1999, str. 229) припада прошлости. Зашто ова тврдња припада прошлости? У јавни простор савременог, високо технолошко-информатичког друштва улазе припадници разних професија. То није припадник само високообра-

зованих категорија становништва. Интелектуалац није више једини чувар јавне истине о друштву, или чувар правих вредности, јер је научно-технолошки и комуникациони развој омогућио наглашену индивидуализацију тумачења општих вредности и интереса. У савременом друштву он нема више ону мисионарску улогу (ако је уопште и постојала), он није више говорник у име народа, масе, класе. Постаје све више глас у мноштву других гласова, понекад глас у пустињи. Ко га је заменио? Ко заузима водеће место у јавном пољу друштва?

Изгубио је традиционалну улогу говорника и мислиоца за друге али није нестао. Догодило се нешто друго: изменио се *карактер и садржај јавног друштвеног добра*. Са ширењем демократског поретка појављују се три нова актера која се боре за дефиницију јавног добра: политичари, грађани (самоорганизовани грађани и невладине групе, социопрофесионалне групе), учесници на мрежи електронских медија. У демократијама делују политичари који се боре за гласове грађана око уређивања „наших живота“. Ту су и електронски и штампани медији са својим „лавовима“, који у томе помажу или одмажу. Коначно и грађани могу на разне начине да утичу на јавно мишљење о заједничким вредностима: од спонтаних група до „грађанске непослушности“ на улици.

Ове промене у друштвима транзиције као и у свим савременим капиталистичким демократијама су двоструке: 1) промене у перцепцији и дефиницији јавног добра и 2) промене у актерима транзиционих промена. О томе ће бити речи у овом раду. Тврдња која ће се доказивати тиче се потискивања и могуће маргинализације интелектуалца од политичара, учесника у медијским мрежама, активних грађана. Другачије актере транзиције одређује Милан Брдар: припадници бивше номенклатуре, хуманистичка интелигенција, нови богаташи (Brdar, 2007).

Политичар и интелектуалац у демократији. Постоји стални изазов за интелектуалца да својим идејама усмерава политички покрет, да доведе до свести циљеве и утиче на вођу. „Разумом сам знао да не треба партијски да се ангажујем. С друге стране, од ране младости сам веровао у идеје социјалне правде и слободе“ (Marković, 1999, str. 230) Искуство Михаила Марковића део је искуства великог броја интелектуалаца у свету и Србији. О стабилизацији или промени друштва, може да размишља у тишини своје собе и у друштву с књигама. Међутим, то није довољно: да би се нешто стварно догађало, потребно је учествовати, мора се закорачити у практичан живот. А то може да се оствари на два начина: или као слободан стрелац или као партијско-политички активиста. У првом случају они су слободни у мишљењу и деловању док у партијској активности подређују своју мисао организацији (хијерархија, вођа, ауторитарност).

Политичар и интелектуалац су заменили места у демократској транзицији. Који друштвени чиниоци су томе допринели? Структурне промене политичког система а потом и природа друштвених делатности. Демократски политички систем је поредак у коме се одвија конкуренција политичких дефиниција општег добра и борба за власт, за управљање друштвеном целином. Ко је политичар? То је човек који тежи за влашћу да би остварио своје идеје о друштвеним вредностима и установама. По суду Макса Вебера независно од поретка у коме делује политичар он „тежи ка учествовању у моћи“ или ка утицају на расподелу моћи између друштвених група у држави. Ко закорачи у политику тежи моћи као средству за

остваривање општих или егоистичких циљева. Политичар доноси одлуке и чува али и ствара традицију. Он поседује интелигенцију и карактер, припада одређеном партијском програму и користи (не)часна средства (Tadić, 1988).

Политичар, међутим, не може да делује без политичке организације. Партије организују, стварају и изражавају политичко мишљење народа и усмеравају гласове на кандидате. Између политичких партија се одвија борба за власт чије су границе у оквиру политичког система или против система. У међусобној борби политичких странака користе се разна средства: идеје, емоције, морал, новац, физичко насиље, информације. Поред борбе политичка странка се залаже и за повезивање друштвене целине, за интеграцију друштва. Технике интеграције су: убеђивање, васпитање грађана, правна процедура и правна принуда.

Сви велики мислиоци демократије истицали су као њену предност слободно изражавање друштвених и политичких разлика грађана према систему институција власти и управљања (Аврамовић, 1998). Један од кључних проблема сваке демократије свакако је начин *рејрезентивовања* народне воље, односно политичких опредељења грађана. Странке већинским гласовима на изборима стичу мандат да легитимно и легално артикулишу и представљају опште добро. Право на доношење одлука засновано на већинској подршци није трајно, већ променљиво.

Транзиција је означила повратак вишестраначког система и тржишне привеле у државама социјалистичког поретка (Источна Европа). Шта се догодило са интелектуалцима у демократијама и демократијама у транзицији? Интелектуалац као човек знања не тежи моћи, али утицај на моћ не може се искључити. Доношење одлука и управљачка вештина је у рукама политичара. Он је (потенцијално) практично мудар а не теоријски. Изван политичких странака и борбе за моћ интелектуалац је потиснут из центра јавности друштва. Његова реч је заглушена политичком грајом на тргу, креће се у ужим круговима свог staleжа, слабо је видљив.

Али да избегнемо сиромашење појма интелектуалац. Нису политичар и интелектуалац увек и за свагда супротстављени. Ко би прихватио тврдњу да политичар не може да буде интелектуалац, или интелектуалац политичар? По природи ствари политичар делује у простору јавног добра друштва. Номинално он јесте интелектуалац. Он је техничар власти (освајање, одржавање, доношење одлука). Међутим, чиста прагматска вештина не може да буде својство интелектуалаца. То би била „стручност“, а за позив интелектуалца потребна је ширина знања и образовања. Дакле, политичар је потенцијално интелектуалац. Као што стручњаци из других делатности нису самим тим интелектуалци тако и политичари нису самим тим припадници овог друштвеног слоја иако се налазе у јавном простору.

Једно је сигурно. Интелигенција као традиционални друштвени слој изгубила је утицај и снагу јавног актера у демократијама и транзиционим демократијама. Политичке странке (и политичари) постали су доминантни на јавној сцени на којој се боре за власт и за своје дефиниције јавног добра.

Интелектуалац и нови медији. Интелектуалац не може да постоји без комуникације. Он се обраћа јавности и учествује у дебатама. Штампач је своју реч, а други су је читали са одобравањем или критиком. С појавом радија и телевизије он говори. Други га слушају и гледају. Појава информационог друштва, умреженог друштва, интернет цивилизације, чиме се наглашава научна-технолошка сушти-

на савременог живота, рада и стваралаштва, мења готово све подсистеме друштва. Ствара се један свет, наднационалан, који је повезан глобалном компјутерском мрежом. У књизи Мануела Кастелса *Усион умрежене друштва* (Castells, 2000), анализира се прелазак масовних медија (телевизија) у нове медије, заправо интернет, који омогућава стварање културе стварне виртуалности. То је култура која не поништава традиционалне облике стваралаштва већ их апсорбује.

Интелектуални јавни наступ добио је конкуренцију у актерима на дигиталним медијима (компјутер, интернет, e-mail, Твитер, Фејсбук, Инстаграм). Како време одмиче, он убрзано губи своју традиционалну позицију ако је није већ изгубио. Инвазија на сајбер свет је таква да интелектуалац постаје невидљив. Млада генерација (рођена 2000. године) узраста до 20 година масовно користи дигиталне платформе за своје комуникације и животне успехе. На једној платформи могу да буду ТВ водитељи, на другој фотографи, на трећој филмски ствароци, композитори и певачи, новинари на твитеру, рентијери на букингу, и стотину других платформи. Свака платформа може да се преко Фејсбука, пласира на Гугл.

„У току једног дана на Јутјуб постави се материјал који, када би се гледао у кон-
тинuitету, траје 65 година! Гледаност на Јутјубу увећава се за 60% посто годишње.
Примера ради, корејска хипхоп група BTS имала је 2018. године, 450 милиона пре-
гледа.“ (Сrnobrnja, 2019, str. 12)

На положај интелектуалца у новим условима одлучујуће делују нове информационе технологије. Интернет се разликује од других средстава масовног комуницирања (штампа, филм, радио и телевизија) по томе што његови садржаји подлежу интерактивности, односно прозирности границе између творца садржаја, преносника и корисника. Сваки садржај – писани, аудитивни, визуелни, аудио-визуелни, доступан је сваком кориснику дигиталног уређаја (са ограничењима која поставља провајдер-снабдевач). Стварање, објављивање, ширење, коришћење садржаја је „својина” свакога на интернету.

Интернет или Мрежа дефинитивно су постали технологија која нас позива да реагујемо и стварамо наш сопствени садржај кроз претраживање. Мрежа је истовремено место производње, ширења и излагања на начин који ниједна претходна медијска технологија није дозвољавала.

Нису без основе тврдње да и најбаналије претраживање на Мрежи значи да корисник ствара. Термини попут „*producer*“ или „*prosumer*“ (produce and user) неки теоретичари користе да изразе нови тип „публике“ на Мрежи. Телевизија емитовањем програма, ствара своју публику. Интернет такође омогућава стварање искуства свакога ко је на Мрежи. За разлику од телевизије која се руководи начелом „урадили смо за тебе“, на Мрежи влада начело „уради сам“ због позивања корисника да стварају своје медијске праксе које омогућавају различите облике активности.

Нове теорије интелектуалног стваралаштва препознају ову потребу као начин да се буде део стваралаштва а не само рецепције. Класичан приступ стваралаштву повлачи разлику између онога ко ствара и онога ко присваја културне облике. Нови медији, интернет мрежа проширили су капацитет корисника: сви стварамо. Ова чињеница је постала преломни моменат у начину функционисања нових медија – појединац (или група) има могућност да се чује и представи, а да други људи

о томе не одлучују. Интернет нас позива да учествујемо, да не будемо само индиректни субјекти друштва због саме чињенице да смо њен саставни елемент. Зато су најчешће карактеристике које се везују за Мрежу: отвореност, флексибилност, многостраност, демократичност.

Да ли интелектуалац може да преживи ову екстремну демократизацију медијске продукције, приступа и коришћења? Оно што се дешава на Мрежи свакако је изједначавање интелектуалца у комуникацији са аматерима и припадницима сваке професије који имају своје веб презентације. Процентуална заступљеност „говора“ онлајн показује заправо да је реч интелектуалца утопљена у мору платформи и да се, при том, можда слабије чује од других учесника на Мрежи.

Нови медији испуњавају посебност наших потреба на начин на који претходни медији то никада не би постигли. Модел интеракције обухвата мноштво избора. Дигитализација, међуповезаност и конвергенција технологија преко нових медија су омогућиле каналисање ширих аспеката наших живота и стварање новог значења појма опште добро. Једна од последица је смањивање разлике између аргумента и емоције. У брзини живота на Мрежи свако мисли у категорији ЈА а не МИ. Информационо-комуникациона технологија (ИКТ) ствара једну хиперреалност, стварније од стварног. То је средство које комуницира с циљевима. А интелектуалац се бави истинама о човеку и друштву.

Очигледно је да се интелектуалац утопио у море интернет комуникације. Његов глас се једва чује. Његова мисао о општем добру је бачена боца у океан. Штавише, увећава се број интернет звезда на платформама и повећањем броја њихових пратилаца. Колико интелектуалац који оптира за јавно добро има пратилаца на Фејсбуку? А колико млади тјубер или селебрити особе из света забаве? Реторичка питања.

Интелектуалац у грађанском друштву. Социјалистичко друштво се трансформише у грађанско, заправо у облик модерног капитализма. Које су одлике грађанског друштва? С развојем друштвене поделе рада појединци и групе изражавају ствараност на свој начин, окрећу се својим парцијалним погледима. Друштвена целина се фрагментизује, а хомогенизују мале друштвене групе око својих интереса, потреба и вредности. Основни елементи грађанског друштва су: 1) индивидуализам (као основна претпоставка либерализма); 2) приватност (као врлина немешања у туђи живот); 3) тржиште (саморегулисање бројних трансакција – уговора између појединца и асоцијација); 4) плурализам (велики број компететивних друштвених група и слободно изражавање идеја, веровања и политичких ставова); 5) класне разлике (битни аспект структуре грађанског друштва). (Keane, 1988).

Грађанско друштво се, дакле, конституише на принципу грађанина (индивидуалности) а то значи на приватности и себичном интересу, док је однос према држави (општости друштва) ствар његовог политичког избора. Грађанин користи своја људска права и слободе, а од државе треба да захтева да их штити (Поперова теза (Popper, 1993)).

Идеологија грађанизма полази од појединца и његових светих интереса. Он постаје центар организације државе, а не интереси нације и државе а поготову не друштвена класа. У таквој визији појединца држава може да буде само бољи или лошији сервис за његове индивидуалне пројекте на тржишту. Она је вештачка творевина, будући да индивидуалистичко друштво полази од претпоставке да појдинац

своје потребе и интересе задовољава на темељу природних права и теорије друштвеног уговора. Најзад, грађанин формира сопствени однос према политичким стварима – ангажован став, променљиво опредељење, незаинтересован, тотално неупућен. Његово је право да изабере начин сопственог одношења према политици.

Држава као репрезент општости, јавне ствари, друштвених противречности и разлика, добија „опозицију” у грађанском друштву. Идеолози грађанизма вербално не успостављају овакав однос, али промовишу грађанина као субјекта државног поретка. Један број ових грађанистичких удружења (НВО, Центара, Иницијатива) убацују се на разне начине у јавни простор политике. Разуме се, овај простор није никакав забран, али он је поље деловања политичких организација које се боре за власт и одговорност. Грађанистички покрети су смишљени управо због дистанце према политичким партијама, а за аутономно деловање у циљу индивидуалистичке конструкције општег интереса. Међутим, неке грађанистичке организације улазе у простор политике са или без савеза са неким политичким партијама. Овако самоорганизовани грађанизам, има проблем са артикулацијом општих интереса. Они своје посебне интересе представљају као опште или присвајају право да општи интерес представе као свој.

Чињеница је да се друштвене и политичке иницијативе померају у руке грађана. Не треба им представник нити онај који ће у њихово име да говори. Грађанин зна шта су његови проблеми, он зна да оцени важност јавних питања и не треба му интелектуалац који ће да артикулише опште проблеме (Avramović, 1990). Шта може да чини и каква је улога интелектуалца у грађанском друштву, у друштву самоорганизованих појединаца који изражавају своје интересе? Каква је улога интелектуалца у грађанском друштву? Ако делује на традиционалан начин, дакле као онај који критикује, предлаже, брани неко становиште о јавном добру, његов глас ће бити глас измешан с другим грађанима (НВО). Објавиће своје мишљење у дневним новинама или недељнику који су претоварили у полице на киоску. Наћи ће се неко да прочита и ту ће се завршити његов ангажман.

Уколико интелектуалац прихвати грађанистички ангажман он ће нужно своје мишљење утопити у групни поглед на ствари. То значи да ће посебна перспектива надвладати општост погледа. У грађанском друштву индивидуално мишљење и деловање се организује на спонтан, тренутни начин или постаје део неке невладине организације.

Ипак, ништа се априори не може закључити. Он тежи за одбраном правде, слободе, истине, али није ослобођен утилитарног деловања. Неком је покретач материјална добит, другоме човек и његово добро. Ове разлике се уочавају у индивидуалном и групном ангажману. Разлика је у томе што у грађанској организацији он не може да до краја стане иза свог става и да преузме интелектуалну (епистемолошку) одговорност.

Дакле, у грађанском друштву интелектуалац је суочен са огромним бројем иницијатива грађанских организација које делују из својих партикуларних интереса, потреба и циљева. У шуми невладиних и самообразованих организација он је стављен пред избор: остати на индивидуалном становишту или постати члан неке грађанистичке организације. Још је Диркем упозорио да интелектуалац теже подлеже заносима гомиле и угледу ауторитета (Durkheim, 2007). Тако, догодио се друшт-

вени парадокс. Борба интелектуалаца у XIX и XX веку за друштво ослобођених појединаца на крају XX века окрнула се против њих у том смислу што више није предводник народа и што сваки појединац постаје заступник својих интереса, потреба и права. Аргументовано тврди Милан Брдар да је за „смрт хуманистичког интелектуалаца“ а то је онај који ствара универзалне вредности, одговорна грађанска еманципација којој је и сам допринео (Brdar, 2007).

Српски интелектуалац у транзицији. Време пре и после Титове смрти, карактеристично је по појачаној политичкој активности интелигенције у циљу ширења политичких слобода и демократије. Субјект демократских опозиционих иницијатива у Србији била је критичка хуманистичка интелектуална са отвореним политичким интересовањима. Њено идејно језгро обликовали су критички марксисти, филозофи и социолози, уметници и књижевници. У свом деловању демократска опозиција је до 1990. године, користила неке институције друштва – стручна удружења, градске трибине, јавна гласила и часописе, као и неке облике самоорганизовања. Од ових других средстава најфреквентнија је била употреба петиција, јавних писама, организовање „слободних универзитета“, оснивање разних Одбора за одбрану слобода и права човека. Одмах по Титовој смрти 1980. године, тражило се укидање вербалног деликта.

У току послетитовске деценије деловања српске опозиционе интелигенције три кључна политичка захтева била су: успостављање политичке демократије, демократска реформа југословенске државе, успостављање националне равноправности српског народа у Србији и Југославији. У социјалистичкој Југославији интелектуалци су имали значајну јавну улогу (Avramović, 1998; 2016). Ратно разбијање СФРЈ и институционализација демократије 1990. године (почетак транзиције), у први план борбе за јавно добро избиле су политичке странке. Критичка интелигенција из времена комунистичког монопола на власт, дели се тако што неке групације улазе у политичке странке а друге су остале по страни. Како је време одмицало, тако се мањина професионализовала у политичкој делатности а већина делује солистички или групно подстакнута неким јавним питањем. Тридесет година од обнове државности и демократије, политичку сцену у Србији доминантно креирају политичари и политичке странке.

Са транзицијом, хуманистичка интелигенција је изгубила ту улогу. Зашто? Из истих разлога као и интелигенција у западним друштвима: доминација политичара, нови медији, ширење грађанског друштва (самоорганизовани грађани, „невладине“ организације). Моћ одлучивања и утицаја на решавање јавних проблема концентрише се у политичком сектору друштва, у медијима, интелектуалац је равноправан са другима на Мрежи, сведен је на јединку у грађанском друштву а највидљивији је у неким групним акцијама. Српски интелектуалац је опозиционар или присталица власти као и сваки други грађанин. Интелектуалци који претендују на власт понашају се на начин на који је то још Слободан Јовановић уочио и описао. „Реални политичари“ су они који ради освајања и задржавања власти жртвују сва морална и сазнајна начела. Реалисти се налазе и у власти и у опозицији. С друге стране, „политичари идеалисти“ критикују сваки потез политичког противника и нису спремни да код другог налазе рационалне елементе. Бити увек против – то је њихова лозинка. Да ли неуморна критика других у политици потиче из групе психологије или

из неспремности да се преузме одговорност (како је мислио С. Јовановић) питање је од споредног значаја.

Српски интелектуалац има неке специфичности. Духовно је изграђен на православљу и књижевности (Аврамовић, 2016). Током историје изграђен је један менталитет који је погодан за обликовање црта личности као што су сујета, нарцисоидност, завист са јаком експресијом, тако да у власти јаким емоција, неки српски интелектуалци „заборављају“ на опште добро нације и државе. Тачно је запазио Слободан Јовановић да је српски индивидуализам мешавина општих интереса и небриге за лично усавршавање и поправљање. Индивидуализам српског интелектуалца се испољава на материјалном и политичком плану. Данашњи интелектуалац је један од учесника свеопште трке за зарадом. Окупиран је основном вредношћу савременог глобалистичког друштва: зарадити што више, обогатити се. Слободан Јовановић је у полуинтелектуалцу видео образовану али не и моралну и културну личност (Јовановић, 1991). Овакво одређење полуинтелектуалца треба допунити. Он је и полуобразован: професор универзитета из политиколошке области за демократски изабраног представника народа изјављује да је узурпатор, дакле насилни отимач власти и при том – тражи оставку! Права слика индивидуалистичког грађанског екстремизма.

Притиснут експанзијом нових медија и јачањем идеологије грађанизма српски интелектуалац постаје део нове електронске јавности. Он се не препознаје као весник нових идеја. То посебно важи за „мисионарску интелигенцију“ у Србији. Све њене карактеристике: догматизам, сазнајни ексклузивизам, језик нетрпељивости, апеловање за повећање репресије над неистомошљеницима (Антонић, 2003) поседују учесници на друштвеним мрежама, са својим коментарима „он лајн“. Нова јавност креира електронским путем *виртуелно јавно добро* у коме се задају ударци свима и свакоме и у коме тријумфује ЈА становиште на Фејсбуку и Твитеру. Истина и постистина су изједначене.

У борби за своју слику јавних догађаја овај део српске интелигенције показао је незнање, стереотипе, негативне емоције и посебне интересе. С премало политичких компетенција а са профитерским мотивима деловали су тако што су мењали значења кључних појмова колективног идентитета. Афирмисали су индивидуализам као утилитарни егоизам а не индивидуализам у Кантовом смислу речи: као дужност, моралност и праведност (Durkheim, 2004). Проблем је у томе што знање о јавним пословима укључује и заблуде, грешке, незнање и постистину. Још је Хегел увидео да јавност уједињује истину и бесконачну заблуду. Није општи интерес складиште само просоцијалних и пронационалних интереса. Није јавни интерес резервисан само за знање о благостању. Има места и за деструкцију општих интереса из перспективе појединца и групе.

х х х

Социолози знају ко је интелектуалац, али питање је његовог места и улоге у јавном мишљењу и деловању. Интелектуалац, по природи ствари, располаже, као и сви други, моћима разума али и потенцијалима вољно-афективног мишљења и понашања. Знања којима се он мешао у проблеме јавног добра нису искључиво ни теоријска, ни чињеничка, ни инструментална. Знање о јавном добру је заправо

знање о тактовима колективног живота, о томе како да уредимо на најбољи начин поредак за индивидуални и заједнички живот људи. То је знање о ономе што постоји али и ономе што настаје. Живот је оно што се осећа, што покреће, поље могућности. У том погледу интелектуалац се не разликује од других људи: вредности живота осветљавају пут сваког појединца на његов начин. Под притиском политичара, нових медија и самоорганизације грађанског друштва интелектуалци нису у стању да појмом обухвате стање државе и друштва у коме су се нашли, губе јавну моћ да проникну у *шок*, у будуће кретање. Од највећег социолошког значаја свакако је чињеница да знање о јавном интересу постаје распршено и подложно непредвидљивости. Напор да се схвати извесност друштвеног кретања трансформише се у неизвесност. Убрзано се увећавају актери конструкције општег добра. А интелектуална група често бива значајна мањина.

Савремено друштво а са њим и друштво у транзицији, живе с новим значењима традиционалних појмова. Јавност је, захваљујући електронским медијима, постала општи говор, скуп свакодневних изјава појединаца на Мрежи. Писање порука о себи, примање порука од другог, то је савремена јавност. Значења јавног или општег добра, дакле као јавно мишљење о заједничком добру грађана, нације, државе утопљено је у јавност конструисану од милиона порука на Фејсбуку и Твитеру, Инстаграму. Велики број политичких партија се утркује у пласирању својих концепција јавног добра. Грађанин узима ствари у своје руке. Јавност говора је постала замена за мисаону јавност општег добра. Јавни ставови могу бити под снажним утицајем интереса и жеља. Они се често везују за неке интересе (материјалне, приватне, ускопрофесионалне) и при том се губи способност адекватног увиђања политичке и друштвене реалности.

Није извор проблема у бићу интелектуалца већ у новом значењу појма јавног добра. Оно је постало доступно свим актерима друштва. Политички говор је постао доминантан. Нови електронски медији су приватно пребацили у јавно на Мрежи. Грађанске иницијативе су проширене на све области друштва. Субјекти јавног дискурса су политичар, учесник на Мрежи, грађанин. Јавно добро је помешано са приватним. Ово друго потискује прво.

Традиционални интелектуалац нестаје, интелектуалац у технолошкој цивилизацији са новим информационим технологијама се батрга. Шта ће од њега остати сутра? Како утопистички звуче Манхајмове тезе о интегративној моћи интелигенције у савременом друштву. Његова тврдња да ће „слободнолебдећа интелигенција” бити носилац друштвене и политичке синтезе, да ће допринети усклађивању различитих идејних и политичких гледишта, показала се као теоријски сан. У судару са техно-технолошком јавом компјутерског света, остаје сећање на традиционалну интелигенцију.

Систематска политичко-културолошка анализа ангажоване (јавне) интелигенције и њеног знања о општим стварима друштва показује да се убрзано и коренито мења њена улога у савременом друштву а самим тим и у транзиционим друштвима (Република Србија). Удес српског интелектуалца у транзицији је сличан европском.

Zoran M. Avramović¹
Institute for Educational Research
Belgrade (Serbia)

WHO REPLACED THE INTELLECTUAL IN THE DEMOCRATIC TRANSITION?

(Translation In Extenso)

Abstract: The paper analyzes the social and political processes that have led to a radical change in the role of intellectuals in society. What is happening with intellectuals in Western European societies is also recognizable in the so-called transition countries which include Serbia: their public role is to retreat before other actors. As the meaning of the public and the public good changes, so does the notion of intelligentsia. The paper highlights the strengthening of the public role of political parties, participants in electronic and print communication, civic movements. The newly created circumstances of social and political life marginalize the former role of intelligentsia as the voice of the public, as a social group articulating the interests and needs of peoples and citizens. Public good advocates are no longer needed. The final part analyzes the changes in the public role of intelligentsia in Serbia.

Keywords: intelligentsia, transition, political parties, media, civic movements, Serbia.

The traditional notion of intelligentsia, from a sociological perspective, is defined differently depending on the emphasis on its social attribution or functionality. However, it is always a (non) formal social group that creates, expands, criticizes and defends ideas, values and views on society and man. The upper layers of this group are made up of scholars, writers, artists, philosophers, religious thinkers and the lower layers include teachers, social commentators and journalists (Bottomore, 1967).

A high level of formal education is not a key criterion for determining this social stratum. What differentiates an intellectual from an expert or a “non-intellectual” concerns the attitude to public problems of society. In other words, the intellectual possesses knowledge of the *public good* of state citizens and nation members (and increasingly of the global good). He or she is not only an expert but a person who takes into account the *generality* of individual issues and interests. Such a claim would be the idealization of intellectuals. Among them, there are those whom Spengler refers to as “book moths who believe they can replace reality with logic, the power of facts with abstraction” (Spengler, 1991, pp. 206-3).

¹ zoran.a@sezampro.rs

The greatest optimist with regards to the social role of intellectuals is certainly Karl Mannheim. He was convinced that “free-floating intelligentsia” was a conceptual-integrative social factor. In a poetic way, he argues that intelligentsia will always achieve “the discovery of the position from which a total perspective would be possible. Thus they might play the part of watchmen in what otherwise would be a pitch-black night.” (Mannheim, 1968, p. 131). The issue that Mannheim does not raise has to do with the fact that this night is not eternal, it is changing, and in the last few decades, other members of society have taken a place in it. The public good of society is open to all its members and the intellectuals, individually or in an organized way, come forward with their knowledge, values and visions of life.

In the public space, a response is sought to the kind of social rationality, justice, freedom, peace and war, foreign-national. Knowledge of the public good counts with the knowledge of the good (right) choice between several ways of solving social problems or social development. However, knowledge of public affairs, as a rule, always contains knowledge that is mixed with values and voluntary-emotional factors, that is, irrational attitudes. From this point of view, the knowledge the intelligentsia possesses can be of high quality or of poor quality (unsubstantiated notions and neglect of facts). This circumstance raises the question of “epistemological responsibility” of intellectuals (Savić, 2003).

Scientific knowledge is systematic, to recall Spengler’s thought, and as such refers to what has become. This is causal knowledge. However, the understanding of the world based on destiny is about feeling, about what happens in life, and that is direction, urge, desire, longing, movement. It is the time that is destiny. “Man *experiences* destiny and *understands* causality, the logic of what has become, by cause and effect” (Spengler, 1991, pp. 86-94).

The scientist, as an intellectual, has concepts about the existing, real society. A social scientist studies only those social forms that have been created. However, the public good also implies what is expected, what is sought. Can this type of an intellectual tell us how to live? Max Weber gives a negative answer. Scientific knowledge does not answer the question of how we should arrange our lives. There is no scientist who knows what to do in life. The meaning of our existence is shaped by multiple sources of life. Who will tell us how to arrange our lives? How do you convince people that someone else wishes them well? Weber claims that these questions are answered by a prophet, demagogue or savior (Weber, 2006). A scientist is neither a prophet nor a demagogue. The one studying society does not need to (or cannot) answer how we should regulate society and how we should act.

Weber actually challenged the traditional role of the intellectuals (scientists, artists) who enlighten, widen the views of the people. The claim that intellectuals are responsible for the defense of universal values, “to create values and make sense of their time” (Marković, 1999, p.229) belongs to the past. Why does this claim belong to the past? Members of various professions are entering the public space of the modern, high-tech information society. This person is not only a member of the highly educated categories of the population. The intellectual is no longer the sole guardian of the public truth about society, or the guardian of true values, because scientific, technological and communication development has allowed for a pronounced individualization of the interpretation of general values and interests. In modern society, intellectuals no longer have that missionary role (if they even had it), they are no longer speakers on behalf of the people, the masses,

the classes. They are becoming a voice in a multitude of other voices, sometimes a voice in the desert. Who replaced them? Who takes the lead in the public sphere of society?

The intellectual lost the traditional role of a speaker and thinker for others but did not disappear. Something else happened: the *character and content of the public social good* changed. With the spread of democratic order, three new actors emerged that are fighting for the definition of public good: politicians, citizens (self-organized citizens and non-governmental groups, socio-professional groups), participants in electronic media networks. In democracies, there are politicians who fight for the votes of citizens about regulating “our lives”. There are also electronic and print media with their “lions”, which help or dissuade them. Finally, citizens can also influence public opinion on shared values in various ways: from spontaneous groups to “civil disobedience” on the street.

These changes in transition societies, as in all modern capitalist democracies, are twofold: 1) changes in the perception and definition of the public good, and 2) changes in the actors of transitional change. This will be discussed in this paper. The argument to be made concerns the repression and possible marginalization of intellectuals by politicians, participants in media networks, and active citizens. Different actors of transition are defined by Milan Brdar: members of the former nomenclature, humanistic intelligentsia, the new money (Brdar, 2007)

The politician and intellectual in democracy. There is a constant challenge for the intellectual to direct the political movement with his/her ideas, to bring about goals and influence the leader. “I knew with reason that I did not need to engage in a party. On the other hand, from an early age, I believed in the ideas of social justice and freedom” (Marković, 1999, p. 230) The experience of Mihailo Marković is part of the experience of many intellectuals in the world and in Serbia. He can think about stabilizing or changing society in the quiet of his room and in the company of books. However, this is not enough: in order for something real to happen, one must participate, one must step into practical life. And this can be accomplished in two ways: either as a free shooter or as a party-political activist. In the former case, they are free to think and act, while in a party they subordinate their thought to the organization (hierarchy, leader, authoritarianism).

Politicians and intellectuals have switched places in the democratic transition. What social factors contributed to this? Structural changes in the political system and then the nature of social activities. The democratic political system is a political order in which the competition of political definitions of the common good and the struggle for power, for governing the social whole, take place. Who is the politician? It is a person who strives for the government to realize his/her ideas about social values and institutions. In Max Weber’s opinion, regardless of the political order in which the politician operates, he “tends to participate in power” or to influence the distribution of power between social groups in the state. Whoever steps into politics seeks power as a means of achieving general or egoistic goals. A politician makes decisions and protects tradition but also creates it. He/she possesses intelligence and character, belongs to a particular party program and uses (in)honorable means (Tadić, 1988).

However, a politician cannot act without a political organization. Parties organize, create and express the political opinion of the people and direct their votes to the candidates. There is a struggle between political parties for power whose borders are within the political system or against the system. Various means are used in the fight between politi-

cal parties: ideas, emotions, morals, money, physical violence, information. In addition to this struggle, a political party is committed to bringing the social whole together, to integrate society. Integration techniques are: persuasion, educating citizens, legal procedure and legal coercion.

All the great thinkers of democracy emphasized, as its advantage, citizens' free expression of social and political differences towards the system of government institutions and governance (Avramović, 1998). One of the key problems of any democracy is certainly the way of representing people's will, that is, citizens' political choices. By majority vote, in the elections, parties are mandated to legitimately and legally articulate and to represent the common good. The right to make decisions based on majority support is not permanent, but changeable.

The transition marked the return of the multi-party system and the market economy in the countries of the socialist order (Eastern Europe). What happened to intellectuals in democracies and democracies in transition? The intellectual as a person of knowledge does not aspire to power, but the influence on power cannot be ruled out. Decision-making and management skills are in the hands of politicians. They are (potentially) wise in terms of practice but not theory. Outside of political parties and the struggle for power, the intellectual is suppressed from the center of social public space. His word is deafened by the political noise in the public arena, he moves in the narrow circles of his class, is poorly visible.

But, let's avoid the impoverishment of the term intellectual. Politicians and intellectuals are not always and forever opposed. Who would accept the claim that a politician cannot be an intellectual, or that an intellectual cannot be a politician? By the nature of things, a politician operates in the area of the public good of society. Nominally, he is an intellectual. He is a technician of authority (conquering, maintaining, making decisions). However, pure pragmatic skill cannot be attributed to intellectuals. This would be "expertise", and the calling of an intellectual requires a broad knowledge and education. Therefore, a politician is potentially an intellectual. Just as experts in other fields are not necessarily intellectuals, so are politicians not necessarily the members of this social stratum, even though they are in the public space.

One thing is for sure. Intelligentsia as a traditional social stratum has lost the influence and power as a public actor in democracies and transitional democracies. Political parties (and politicians) have become dominant in the public arena in which they fight for power and for their definitions of the public good.

The intellectual and the new media. An intellectual cannot exist without communication. He/she addresses the public and participates in debates. He/she prints their word and others read it with approval or criticism. With the advent of radio and television, the intellectual speaks. Others listen and watch him or her. The emergence of information society, networked society, internet civilization, which emphasizes the scientific and technological essence of modern life, work and creativity, is changing almost all subsystems of society. One world, supranational, is being created, connected by a global computer network. In the book *The Rise of the Networked Society*, Manuel Castells (2000) analyzes the transition of the mass media (television) to new media, the Internet, which enables the creation of a culture of real virtualness. It is a culture that does not abolish traditional forms of creativity but absorbs them.

Intellectual public speaking has got a competition in digital media players (computer, the Internet, e-mail, Twitter, Facebook, Instagram). As time goes on, it quickly loses its traditional position, if it has not already lost it. The invasion of the cyber world is such that the intellectual becomes invisible. The younger generation (born in 2000), up to the age of 20, has been massively using digital platforms for communication and life achievements. On one platform, they can be TV presenters, on another they can be photographers, on the third film creators, composers and singers, journalists on Twitter, renters on Booking, and hundreds of other platforms. Any platform can access Google via Facebook.

“Material uploaded on YouTube within one day would, if viewed continuously, last for 65 years! YouTube’s viewership increases up to 60% a year. For example, the Korean hip-hop group BTS had 450 million views in 2018.” (Crnobrnja, 2019, p. 12)

The position of the intellectual in new conditions is decisively influenced by new information technologies. The Internet differs from other mass media (print, film, radio and television) in that its contents are subject to interactivity, that is, the transparency of the boundary between the content creator, the transmitter and the user. All content - written, auditive, visual, audio-visual - is accessible to any digital device user (with restrictions set by the provider). Creating, publishing, distributing, using content is the “property” of everyone on the Internet.

The Internet or the Web has definitely become a technology that invites us to respond and create our own content through search. The Web is simultaneously a place of production, dissemination and exposure in a way that no previous media technology has allowed.

The claims that even the most trivial search on the Web means that the user is creating something are not unreasonable. Terms such as “*producer*” and “*prosumer*” (produce and user) are used by some theorists to express a new type of “audience” on the Web. Television creates its audience by broadcasting programs. The Internet also makes it possible to create an experience for anyone online. Unlike television, which is guided by the “we did for you” principle, the Web is governed by the “do it yourself” principle, because it is inviting users to create their own media practices that allow for various forms of activity.

New theories of intellectual creativity recognize this need as a way to be part of creativity, not just reception. The classical approach to creativity draws a distinction between one who creates and one who appropriates cultural forms. New media, the Internet, have expanded the capacity of users: we are all creating. This fact has become a decisive moment in how new media works - an individual (or group) has the ability to be heard and presented without other people having to decide. The Internet invites us to participate, not just to be indirect subjects of society, because of the very fact that we are its integral element. That is why the most common features related to the Web are: openness, flexibility, versatility, democracy.

Can an intellectual survive this extreme democratization of media production, access and use? What is happening on the Web is certainly equating the intellectual in communication with amateurs and members of every profession who have their own web site presentations. The percentage representation of online “speech” indicates that the word of the intellectual is drowned in a sea of platforms and may be less frequently heard compared to other participants on the Web.

New media meet the specificity of our needs in a way that the previous media would never have achieved. The interaction model encompasses many choices. Digitization, interconnection and convergence of technologies through new media have made it possible to channel broader aspects of our lives and create a new meaning for the concept of the common good. One consequence is to reduce the difference between argument and emotion. In the speed of life on the Web, everyone thinks in the category of I and not WE. Information and communication technologies (ICT) creates a hyper reality, more real than the reality. It is a means that communicates with goals. And the intellectual deals with the truths about man and society.

It is obvious that the intellectual has drowned in the sea of internet communication. His/her voice is barely audible. His/her thought of the common good is a bottle tossed into the ocean. Moreover, the number of internet stars on platforms is increasing as well as the number of their followers. How many public intellectuals have followers on Facebook? And how many do young YouTubers or celebrities in the entertainment world have? Rhetorical questions.

The intellectual in civil society. Socialist society is transformed into a civic one, in fact, into a form of modern capitalism. What are the features of civil society? As the social division of labor develops, individuals and groups express reality in their own way, turning to their partial views. The social whole is fragmented, and small social groups are homogenized around their interests, needs and values. The basic elements of civil society are: 1) individualism (as the basic premise of liberalism); 2) privacy (as a virtue of non-interference with someone else's life); 3) the market (self-regulation of numerous transactions - contracts between individuals and associations); 4) pluralism (a large number of competitive social groups and free expression of ideas, beliefs and political views); 5) class differences (an essential aspect of the structure of civil society). (Keane, 1988).

Civil society, therefore, is constituted on the principle of the citizen (individuality), which means privacy and selfish interest, while the relation to the state (general society) is a matter of his/her political choice. Citizens exercise their human rights and freedoms and needs and require the state to protect them (Popper's thesis (Popper, 1993)).

The ideology of citizenship starts from the individual and his/her sacred interests. It becomes the center of state's organization, as opposed to the interests of the nation and the state and especially the social class. In such a perception of the individual, the state can only serve his/her individual projects in the market in a better or worse way. It is an artificial creation, since individualistic society assumes that the individuals satisfy their needs and interests on the basis of natural rights and social contract theory. Finally, the citizen forms his or her own attitude toward political matters – the engaged attitude, changeable affiliation, the disinterested attitude, total ignorance. It is their right to choose their own attitude towards politics.

The state, as a representative of the general, public affairs, social contradictions and differences, gets its "opposition" in the form of civil society. The ideologues of civicism do not verbally establish such a relationship, but promote the citizen as a subject of state order. A number of these civic associations (NGOs, Centers, Initiatives) are being inserted into the public space of politics in various ways. Of course, this space is not blank, it is a field of action for political organizations fighting for power and accountability. Civic movements were designed precisely for the sake of distancing from political parties, and

for autonomous action with the aim of individualistic construction of general interest. However, some civic organizations enter the political space with or without alliance with some political parties. Such self-organized citizenism has problems with articulating general interests. They represent their special interests as being general or claim the right to represent the general interest as their own.

The fact is that social and political initiatives are shifting into the hands of citizens. They do not need a representative or one to speak on their behalf. The citizen knows what his/her problems are, he/she knows how to evaluate the importance of public issues and does not need an intellectual to articulate general problems (Avramović, 1990). What can they do and what is the role of intellectuals in civil society, in the society of self-organized individuals expressing their interests? What is the role of intellectuals in civil society? If they act in the traditional way, that is, as ones who criticize, propose, defend some view of the public good, their voice will be a voice mixed with that of other citizens (NGOs). They will publish their opinions in daily or weekly newspapers that overflow kiosk shelves. Someone will read them and this will be the end of their engagement.

If an intellectual accepts civic engagement, he/she will necessarily immerse themselves in a group perception of things. This means that a particular perspective will outweigh the generality of the view. In civil society, individual thinking and action is organized spontaneously, instantaneously, or becomes part of an NGO.

Still, nothing can be concluded a priori. The intellectual strives for the defense of justice, freedom, truth, but is not free from utilitarian action. Someone is prompted by material gain, someone else by man and his good. These differences are observed in individual compared to group engagement. The difference is that in a civic organization, he/she cannot fully stand behind their attitude and take on intellectual (epistemological) responsibility.

Thus, in civil society, the intellectual is confronted with a huge number of initiatives by civic organizations operating out of their particular interests, needs and goals. In the forest of non-governmental and self-educated organizations, he/she is put to the choice: to remain on an individual standpoint or to become a member of a civic organization. Durkheim also warned that intellectuals are more difficult to succumb to crowd enthusiasm and authority (Durkheim, 2007). Thus, a social paradox has occurred. The struggle of intellectuals in the 19th and 20th century for the society of liberated individuals turned against them at the end of the 20th century, in the sense that they were no longer the leaders of the people and that each individual became an advocate of their interests, needs and rights. Milan Brdar argues that “the death of humanist intellectual”, the one who creates universal values, was caused by civil emancipation to which he himself contributed (Brdar, 2007).

The Serbian intellectual in transition. The time before and after Tito’s death was characterized by heightened political activity of the intelligentsia with a view to expanding political freedoms and democracy. The subject of democratic opposition initiatives in Serbia was critical *humanistic intelligentsia* with open political interests. Its core was shaped by critical Marxists, philosophers and sociologists, artists and writers. Until 1990, the democratic opposition used some institutions of society - professional associations, city panels, public media and newspapers, as well as some forms of self-organization. Of these other means, the most frequent was the use of petitions, public letters, the organization of “free universities”, the establishment of various committees for the defense of

liberties and human rights. Immediately after Tito's death in 1980, the abolition of verbal offense was requested.

During the post-Tito decade of Serbian opposition intelligentsia, three key political demands were: the establishment of political democracy, the democratic reform of the Yugoslav state, the establishment of national equality for the Serbian people in Serbia and Yugoslavia. In socialist Yugoslavia, intellectuals played a significant public role (Avramović 1998; 2016). Political parties erupted during the breakup of the SFRY and the institutionalization of democracy in 1990 (the beginning of the transition). Critical intelligentsia from the time of the communist monopoly on power was divided in such way that some groups entered political parties and others remained aloof. As time went on, the minority professionalized in political activity and the majority acted alone or in a group driven by some public issue. Thirty years since the restoration of statehood and democracy, the political scene in Serbia is predominantly created by politicians and political parties.

With the transition, humanistic intelligentsia lost that role. Why? For the same reasons as intelligentsia in Western societies did: the domination of politicians, the new media, the spread of civil society (self-organized citizens, "non-governmental" organizations). The power of decision-making and influence to solve public problems is concentrated in the political sector of society, in the media; the Serbian intellectual is as opposed to or supportive of government as any other citizen. Intellectuals aspiring to power behave in the way Slobodan Jovanović has observed and described. "Real politicians" are the ones who, for the sake of conquering and retaining power, sacrifice all moral and learning principles. Realists are both in power and in opposition. On the other hand, "idealist politicians" criticize every move made by a political opponent and are not ready to find rational elements in the other. Always be against - that's their code phrase. Whether the relentless criticism of others in politics stems from group psychology or from a reluctance to take responsibility (as S. Jovanović thought) is a secondary issue.

The Serbian intellectual has some specifics. He/she is spiritually built on Orthodoxy and literature (Avramović, 2016). Throughout history, a mentality has been built that is suitable for shaping personality traits such as vanity, narcissism, envy with strong expression, so that in the power of strong emotions some Serbian intellectuals "forget" about the common good of the nation and the state. Slobodan Jovanović correctly observed that Serbian individualism is a mixture of general interests and carelessness for personal improvement and self-correction. The individualism of the Serbian intellectual is manifested on a material and political plane. The modern intellectual is one of the participants in the universal race for profit. He/she is occupied with the fundamental value of the modern globalist society: earn as much as possible, get rich. In the semi-intellectual, Slobodan Jovanović saw an educated but not moral and cultural personality (Jovanović, 1991). This definition of the semi-intellectual should be supplemented. He/she is also semi-educated: a university professor in the political science field declares a democratically elected representative of the people an usurper, therefore a violent abductor of power, and in doing so - he is seeking his resignation! A true picture of the individualistic civic extremism.

Pressured by the expansion of new media and the strengthening of the ideology of citizenship, the Serbian intellectual becomes part of the new electronic public. He/she does not recognize oneself as a messenger of new ideas. This is especially true of "missionary intelligentsia" in Serbia. All its characteristics: dogmatism, cognitive exclusivism,

language of intolerance, appeal to increase repression against non-likeminded persons (Antonić, 2003) are shared by social media users with their comments “on line”. The new public is electronically creating a *virtual public good* in which they attack everyone and anyone, and in which the I attitude triumphs on Facebook and Twitter. Truth and post-truth are equal.

In the struggle for its perception of public events, this part of Serbian intelligentsia showed ignorance, stereotypes, negative emotions and special interests. With too few political competencies and with profiteering motives, they acted by changing the meanings of key concepts of collective identity. They affirmed individualism as utilitarian egoism rather than individualism in Kant’s sense of the word: as duty, morality and righteousness (Durkheim, 2004). The problem is that knowledge of public affairs includes delusions, mistakes, ignorance, and truth. Even Hegel realized that the public unites truth and infinite delusion. The general interest does not store only prosocial and pronational interests. Public interest is not reserved only for the knowledge of well-being. There is also room for destruction of general interest from the perspective of the individual and the group.

XXX

Sociologists know who the intellectual is, but the question is his place and role in the public opinion and action. The intellectual, by the nature of things, possesses, like everyone else, the powers of reason but also the potentials of voluntary affective thinking and behavior. The knowledge he/she used to interfere with the problems of the public good is neither theoretical nor factual nor instrumental. The knowledge of the public good is, in fact, the knowledge of the tempo of collective life, of how to arrange the order for the individual and common life of the people in the best way. It is a knowledge of what exists but also of what is going to become. Life is what we can feel, what drives us, a field of opportunity. In this respect, the intellectual is no different than other people: the values of life illuminate the path of each individual in his or her own way. Under pressure from politicians, new media and the self-organization of civil society, intellectuals are unable to conceptually capture the state of society and the state in which they find themselves, losing public power to penetrate into the *flow*, into future movements. The fact that the knowledge of public interest becomes diffused and subject to unpredictability is certainly of greatest sociological importance. The effort to understand the certainty of social movements is transformed into uncertainty. The actors of construction of the common good are rapidly increasing. And the intellectual group is often a significant minority.

Modern society and society in transition live with the new meanings of traditional terms. Thanks to the electronic media, the public has become general speech, a collection of everyday statements made by individuals on the Web. Writing messages about oneself, receiving messages from another, this is the modern public. The meaning of the public or the common good, as a public opinion about the common good of the citizens, nation, state, has been drowned in the public constructed from millions of posts on Facebook, Twitter and Instagram. A large number of political parties are racing to market their conceptions of the public good. The citizen takes matters into his/her own hands. The

publicness of speech became a substitute for the public thinking of common good. Public attitudes can be strongly influenced by interests and desires. They often relate to some interests (material, private, narrow-professional) and thus lose the ability to adequately grasp political and social realities.

The source of the problem is not situated in the being of the intellectual, but in the new meaning of the concept of public good. It has become available to all actors in society. Political speech has become dominant. New electronic media have transferred the private to the public on the Web. Citizens' initiatives have been extended to all areas of society. The subjects of public discourse are the politician, the participant on the Web, the citizen. The public good is mixed with the private good. The latter suppresses the former.

The traditional intellectual is disappearing, the intellectual is struggling in the technological civilization with new information technologies. What will be left of him tomorrow? Mannheim's theses on the integrative power of intelligentsia in contemporary society sound so utopian now. His claim that "free-floating intelligentsia" would be the vehicle of social and political synthesis, contribute to the reconciliation of different ideological and political views, proved to be a theoretical dream. In the collision with the techno-technological reality of the computer world, there is only a memory of traditional intelligentsia.

A systematic political-cultural analysis of engaged (public) intelligentsia and its knowledge of the general affairs of society shows that its role in the contemporary society and, consequently, in the transition societies (Republic of Serbia) is changing rapidly and radically. The Serbian intellectual's fate in transition is similar to that of the European one.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Antonić, S. (2003). Missionary Intelligence in Today's Serbia. In J. Trkulja (ed) *Intellectuals in Transition*. Kikinda: Biblioteka „Jovan Popović“, 225-237 [In Serbian]
- Avramović, Z. (1990). *The Return of the Civil Society*. Beograd: Sfairis [In Serbian]
- Avramović, Z. (1998). *The Other Face of Democracy*. Beograd: Filip Višnjić. [In Serbian]
- Avramović, Z. (2002). *The Problems of Democracy in Serbia*. Novi Sad: MBPress [In Serbian]
- Avramović, Z. (2009). *Non-patriots*. Novi Sad: Grafomarketing, Kultura polisa [In Serbian]
- Avramović, Z. (2016). *Writers and Politics in Serbian Culture from 1804 to 2014*. Novi Sad: Pravoslavna reč [In Serbian]
- Brdar, M. (2007). *Serbian Transitional Iliad*. Novi Sad: Stylos [In Serbian]
- Bottomore, T.B. (1967). *Elites and Society*. Beograd: Sedma sila [In Serbian]
- Castells, M. (2000): *The Rise of the Networked Society*. Zagreb: Golden marketing. [In Croatian]
- Crnobrnja, S. (2019). Subculture Takes Over the World. *Politika*, 16, 2. 2019. [In Serbian]
- Durkheim, E.(2007). *Society is the God of Man*. Beograd: Filozofski fakultet - Institut za sociološka istraživanja [In Serbian]
- Janićijević, M. (1984). *The Creative Intelligentsia of Between-War Yugoslavia*. Beograd: Institut društvenih nauka [In Serbian]
- Keane, J. (1988). *Democracy and Civil Society*. London: Vero

- Mannheim, K. (1968). *Ideology and Utopia*. Beograd: NOLIT [In Serbian]
- Marković, M. (1999). *Social Thought on the Edge of Millennium*, Beograd: Službeni list SRJ [In Serbian]
- Popper, K. (1993). *The Open Society and Its Enemies*. Beograd: BIGZ [In Serbian]
- Spengler, O. (1991). *The Decline of the West*. Beograd: Književne novine [In Serbian]
- Tadić, LJ. (1988). *Science About Politics*. Beograd: Rad. [In Serbian]
- Weber, M. (2006). *Political Writings*. Beograd: Filip Višnjić, Službeni glasnik. [In Serbian]